

Роль міжнародних спостерігачів в легітимації політичної влади в період Помаранчевої революції в Україні

Олеся Безпалько

Кафедра політології та державного управління, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, УКРАЇНА, м. Чернівці, вул. Білоруська 30 б, 11, E-mail: Olesya_Bezpalko@mail.ru

In this article an author analyses the role of observers from the foreign states and international organizations in the mechanism of legitimacy of internal national power during Orange revolution in Ukraine, in particular, exposes the value of estimations of international observers in providing of democratic, honesty and transparency of results of presidential elections 2004, the conclusions of world association in relation to the observance of norms and standards of democratic elections to a great extent affect legitimacy of political power and image of Ukraine on an international scene.

Ключові слова – observers, legitimacy, Orange revolution, presidential elections.

Світова спільнота взяла активну участь у спостереженні за ходом президентських виборів 2004 р. в Україні з метою забезпечення дотримання норм і стандартів демократичних виборів.

Напередодні першого туру виборчої кампанії 31 жовтня 2004 р. міністр закордонних справ України К. Грищенко заявив, що Україна абсолютно відкрита для міжнародних спостерігачів, адже, за його словами, «немає жодних обмежень ні для ОБСЄ, ні для Ради Європи, ні для будь-яких інших структур» [1]. Як відомо, за роки незалежності українська держава добровільно взяла на себе виконання ряду міжнародних зобов'язань, які полягають у дотриманні норм і стандартів демократичних виборів. З огляду на це, контроль міжнародних організацій з приводу забезпечення демократичності, чесності та прозорості виборчої кампанії в Україні розглядається як правовий, відтак, висновки світової спільноти щодо виконання усіма суб'єктами виборчого процесу європейських стандартів значною мірою впливають на легітимність новообраних владних інститутів та імідж української держави. Функціями спостереження є виключно моніторинг виборів, а не втручання у виборчий процес.

Вже на момент голосування 31 жовтня в Україні було офіційно зареєстровано 9260 осіб від 45 міжнародних організацій [2]. Найбільше спостерігачів надіслано від Українського Конгресового Комітету Америки (2534 особи), Організації з питань безпеки та співробітництва в Європі (1549), Національного Демократичного Інституту (1274) [2]. Найбільш представницькою виявилася Міжнародна місія зі спостереження за виборами (ММСВ), яка була створена шляхом об'єднання зусиль місії БДПЛ/ОБСЄ із делегаціями запрошених органами державної влади України Парламентської Асамблеї ОБСЄ (ПА ОБСЄ), Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ), Європейського Парламенту (ЄП) та Парламентської Асамблеї Північноатлантичного альянсу НАТО (ПА НАТО). Метою спостереження ММСВ стала оцінка президентської кампанії в

Україні на предмет його відповідності зобов'язанням в рамках ОБСЄ, стандартам РЄ та іншим стандартам демократичних виборів. Моніторинг президентської кампанії 2004 р. здійснювали також міжнародні спостерігачі від СНД. У своїй діяльності вони керувалися виборчим законодавством України, положеннями Конвенції про стандарти демократичних виборів, виборчих прав і свобод в державах-членах СНД, Копенгагенськими критеріями спостереження за виборами та рядом інших документів, що стосуються моніторингу президентських і парламентських виборів в країнах СНД. Висновки ряду міжнародних спостерігачів виявилися протилежними.

Суттєва різниця спостерігалася між оцінками місії від СНД та представників від ОБСЄ з приводу чесності, прозорості і демократичності виборів 2004 р., хоча обидві місії співпрацювали між собою і керувалися при виконанні своїх функцій Копенгагенськими критеріями спостереження за виборами. Місія БДПЛ/ОБСЄ, яка здійснювала спостереження за ходом президентської кампанії в Україні зробила наступні висновки: «Якщо вибори 31 жовтня (перший тур) та 21 листопада (другий тур) не відповідали цілій низці зобов'язань в рамках ОБСЄ, стандартів Ради Європи та інших міжнародних стандартів, то повторний другий тур виборів 26 грудня значно наблизив Україну до їх виконання» [3]. Натомість місія спостереження від СНД, яка на 31 жовтня 2004 р. нараховувала 785 спостерігачів [2], зареєструвавши низку порушень виборчого законодавства, висловила сумнів у легітимності повторного другого туру. Проте результати голосувань 31 жовтня і 21 листопада, як заявив глава місії В. Рушайло, були визнані насправді демократичними, вільними та відкритими, незважаючи на зафіксовану низку недоліків. Порушення виборчого законодавства під час першого і другого турів, за висновками місії, хоча і мало місце (несвоєчасне відкриття дільниць, помилки у списках виборців, тиск, підкуп та залякування громадян), проте не було масовим і тому не вплинуло на їх волевиявлення. Представляючи висновки місії спостерігачів від ОБСЄ, голова ПА ОБСЄ, спеціальний координатор ОБСЄ Б. Джордж, стверджуючи про «значний крок вперед» українського народу у проведенні вільних і чесних виборів під час переоголосування 26 грудня, наголосив на непрофесійності спостереження від СНД: «... були й такі спостерігачі, які відзначали, що під час попередніх виборів (31 жовтня й 21 листопада) недоліків не було. Я здивований, чи спостерігали ми ті самі вибори чи ні. Їм має бути соромно» [4].

Відмінність в оцінках спостерігачів від ОБСЄ та СНД бере свій початок від парламентських виборів 2002 р. в Україні. Згодом виборчі кампанії в інших країнах пострадянського простору показали очевидну упередженість спостереження від СНД, коли, незважаючи на низку порушень виборчого законодавства, зафіксованих ОБСЄ, національними та іншими міжнародними спостерігачами, місія від СНД незмінно визнавала вибори легітимними, вільними і чесними.

Такі ж висновки, як і представники СНД, зробила місія CIS-ЕМО – автономна некомерційна організація спостереження за виборами в країнах СНД, від якої за президентською кампанією 2004 р. спостерігали близько 150 осіб [2] з Росії, Білорусі, Молдови, Таджикистану у західних та центральних регіонах України. Вона відзначила велику кількість порушень під час повторного туру 26 грудня, тоді як попередні тури голосування, незважаючи на окремі недоліки, визнала легітимними. Під час першого туру виборів міжнародна організація CIS-ЕМО працювала у складі тимчасової групи офіційних спостерігачів разом із «Інститутом країн Східної Європи і СНД» та організацією «За справедливі вибори». Її керівник С.Мірзоев був досить негативно налаштований щодо позиції спостерігачів від ОБСЄ на президентських виборах 2004 р. Він зазначав, що його тимчасова група у своїй діяльності спирається на українське законодавство та міжнародні договори України, в той час як ОБСЄ діє за стандартами невідомими українським громадянам. Міжнародна громадська організація «За справедливі вибори», яка працювала в Україні з 12 жовтня у складі 97 осіб [2], визнала перший тур виборчої кампанії таким, що відбувся. «Інститут країн Східної Європи й СНД» – міжнародна незалежна неурядова організація, яка здійснювала моніторинг президентських виборів 2004 р. у складі 62 експертів [2] із США, Ізраїлю, Великобританії та ФРН, що, безумовно, відобразилося на її результатах. Після голосувань 31 жовтня і 21 листопада керівник аналітичного відділу інституту Л. Вершинін заявив: «Спостерігачі місії зробили такий висновок: вибори можна вважати легітимними і такими, що відповідають демократичним стандартам» [5]. Основними недоліками процесу голосування, на їх думку, були наступні: масові порушення в ході ідентифікації при одержанні бюлетеня, тиск на виборчі дільниці, що призвів до збоїв в їхній роботі, порушення таємниці голосування й процесу підрахунку голосів, численні випадки агітації й пропаганди в день виборів на користь обох кандидатів, однак більшість помилок були суто технічними. Проте, на відміну від висновків спостерігачів від СНД, представники інституту заявили, що в ході повторного другого туру теж не відбулося такої великої кількості порушень, які б дали можливість визнати вибори нелегітимними.

Висновки Міжнародного Республіканського Інституту (МРІ), ПАРС та ЄП були подібними до оцінок ОБСЄ. Ці організації заявили про значні виборчі проблеми України на шляху до демократії та крок

назад української держави у дотриманні міжнародних стандартів проведення виборів.

Висновки МРІ, який на момент голосування 31 жовтня нараховував 55 осіб [2], містили наступні порушення: використання адміністративного ресурсу в ході передвиборчої кампанії, в тому числі залучення різних служб охорони, громадських формувань для охорони, а також армії і правоохоронних органів для підтримки кандидата від влади В. Януковича, багаторазове голосування громадян. Представниками інституту була відзначена погана якість списків виборців. МРІ не виключив втручання у президентську кампанію в Україні Служби безпеки. Опозиційні кандидати не отримали справедливого доступу до загальнодержавних, місцевих, державних і приватних ЗМІ для висвітлення своїх передвиборчих платформ. МРІ відзначав співробітництво деяких кандидатів з іноземними органами державного управління, що суперечило законодавству України та вплинуло на результати президентських виборів 2004 р.

ПАРС, ПА НАТО та місія ЄП зі спостереження за виборами негативно оцінили перший тур і закликали до вільного проведення очікуваного другого туру. Проте і другий тур виборів президента України 21 листопада ці організації визнали таким, що не відповідає міжнародним стандартам.

Подібні висновки щодо голосування 31 жовтня зробили спостерігачі діаспорних організацій Світового Конгресу Українців, Українського Конгресового Комітету Америки та Конгресу Українців Канади. Основними недоліками голосування ці організації відзначили: недоліки у списках виборців, втручання органів державної влади на підтримку кандидата від влади В. Януковича, упередженість ЗМІ та втручання у виборчий процес іноземних чиновників.

Моніторинг президентської кампанії в Україні 21 листопада 2004 р. здійснювала група громадських організацій ENEMO з 16 країн колишнього СРСР та Східної Європи у складі більш ніж 1 000 спостерігачів [2]. Місія зробила висновок, що результати голосування опубліковані ЦВК не відображають волевиявлення народу з огляду на значні порушення під час другого туру: велику кількість відмов міжнародним спостерігачам та представникам від опозиції у доступі на виборчі дільниці, зловживання відкріпними посвідченнями.

Національний демократичний інститут (НДІ), як і ENEMO, зробив висновки про нелегітимність другого туру, внаслідок фундаментальних порушень виборчого процесу в Україні. Однак повторне голосування 26 грудня 2004 р. спостерігачі від НДІ назвали справедливим, оскільки, за їх словами, не відбулося систематичних або широкомасштабних фальсифікацій.

Спостереження за ходом президентської кампанії 2004 р. здійснювали також представники від іноземних держав. Причому, нерідко були надіслані спостерігачі як від іноземних держав, так і від міжнародних організацій. На момент голосування 31 жовтня ЦВК офіційно зареєструвала 3285 представників від 31 іноземної держави [2].

Канада представила в Україні 385 спостерігачів [2] під час першого туру виборів та була занепокоєна висновками місії ОБСЄ зі спостереження за виборами. Особливим недоліком голосування уряд Канади відзначив помилки у списках виборців. Після повторного другого туру виборів позиція 400 представників [2] від Канади, які здійснювали спостереження в 17 областях України, кардинально змінилася. Глава канадської місії спостереження Дж. Тернер заявив про вільне й чесне волевиявлення виборців 26 грудня 2004 р.

Японія надіслала в Україну 19 осіб [2], також японські спостерігачі входили до місії ОБСЄ зі спостереження за виборами. Вони поділяли думку БДП/ОБСЄ щодо невідповідності виборів міжнародним стандартам.

Спостерігачі від Польщі також неодноразово заявляли про незаконні методи ведення виборчої кампанії в Україні 21 листопада і 31 жовтня, однак повторний другий тур вони визнали легітимним.

Висновки представників від СНД значно відрізнялися від оцінок західних спостерігачів, незважаючи на їх спільну мету – забезпечення відповідності виборів національному законодавству та міжнародним стандартам. Це було пов'язано, насамперед, із позиціями провідних держав-членів цих організацій та їх власними пріоритетами в ході президентських виборів 2004 р. Отже, спостерігачі від

іноземних держав та міжнародних організацій сприяли легітимації політичної влади в Україні в період Помаранчевої революції.

References

- [1] Україна відкрита для спостерігачів на виборах президента України від усіх міжнародних організацій, зазначив у Белграді міністр закордонних справ. – Режим доступу. – <http://www.elections.ukrinform.com.ua/article.php?a=0538&lang=ua>. – Дата перегляду. – 1.03.2009.
- [2] Офіційні спостерігачі від іноземних держав та міжнародних організацій. – Режим доступу. – <http://www.cvk.gov.ua/pls/vp2004/wp0011>. – Дата перегляду. – 28.02.2009.
- [3] Заключний звіт місії ОБСЄ/БДП/ОБСЄ зі спостереження за виборами. – Режим доступу. – http://www.oscepcu.org/archve/election_2006/ua/doc/s/efu04.pdf. – Дата перегляду – 3.03.2009.
- [4] ОБСЄ задоволені виборами і присоромили спостерігачів від СНД. – Режим доступу. – <http://www.pravda.com.ua/news/2004/12/27/15293.htm>. – Дата перегляду. – 1.03.2009.
- [5] Сндешні спостерігачі не бачать фальсифікації Януковича. – Режим доступу. – <http://www.pravda.com.ua/news/2004/11/22/13980.htm>. – Дата перегляду. – 1.03.2009.

Інформаційні війни – нова ера політтехнологій у виборах

Тарас Бойко

Кафедра теорії та історії держави і права Львівського державного університету внутрішніх справ,
Україна, м.Львів, вул. Городоцька, 26, Email:boyko_taras@ukr.net

These thesis are devoted to the investigation of modern election process, based on the informative wars and pre-election companies, using the way of complex analysis and imposition of methods and ways of realization of named processes. We investigate the influence modern election technologies on the consciousness of electorate, which exercised on the basis of informationally-psychological action.

Also the strategy leadily the informative war is examined here and a role of NLP is analised.

Ключові слова: information, election-technologies, informationally-psychological war, neuro-linguistic programming

*"Хліба і видовищ – ось чого прагне народ"
Гай Юлій Цезар*

На сучасному етапі розвитку Української держави, коли вона проходить крізь кризові політико-владні процеси, коли питання формування керівництва країни постає як ніколи часто і, відповідно, вибори – єдиний шлях виходу із кризи, вступають у дію виборчі технології, які являють собою «представника» політтехнологій у передвиборчому процесі. Зважаючи на те, що за останні 4 роки (2004-2008) в Україні вибори проходили 3 рази (а президентські

вибори 2004 року проходили аж у 3 тури) і коли на даний час над нами нависла загроза наступних позачергових виборів Верховної Ради України, майбутніх президентських виборів 2009 року, виборів місцевих голів у 2010 та рад депутатів у 2011, роль політтехнологій у передвиборчому процесі важко переоцінити.

Слід відзначити праці іноземних політологів Р. Даля, М. Крозе, Дж. С. Мілля, С. Хантінгтона, а також українських науковців Д. Видріна, А. Білоуса, М. Малишевського, І. Грозницького та ін., які зробили значний внесок у дослідження політ технологій і виборчих технологій зокрема.

Досить об'ємне визначення виборчим технологіям дав М. Варій з політико-психологічного погляду – «виборчі технології є засобом практичного досягнення поставлених цілей, ... вони є специфічним інструментом інновацій і творчості, організації різних видів впливу на електорат, соціальної, політичної, психологічної, економічної та інших видів діяльності та взаємодії у ході виборів, їх особливістю є те, що з їхньою допомогою моделюються, стають феноменом соціальної реальності процеси впливу на електорат»